

REPUBLIKA SLOVENIJA
DRŽAVNI ZBOR

Šubičeva ulica 4, 1000 Ljubljana
t: 01 478 94 00, e: gp@dz-rs.si, www.dz-rs.si

**Skupina poslank in poslancev
(Jelka Godec, prvopodpisana)**

Ljubljana, 16. julij 2025

DRŽAVNI ZBOR REPUBLIKE SLOVENIJE
mag. Urška Klakočar Zupančič, predsednica

Spoštovani,

na podlagi 88. člena Ustave Republike Slovenije (Uradni list RS, št. 33/91-I, 42/97 – UZS68, 66/00 – UZ80, 24/03 – UZ3a, 47, 68, 69/04 – UZ14, 69/04 – UZ43, 69/04 – UZ50, 68/06 – UZ121,140,143, 47/13 – UZ148, 47/13 – UZ90, 97, 99, 75/16 – UZ70a in 92/21 – UZ62a), 19. člena Zakona o poslancih (Uradni list RS, št. 112/05 – uradno prečiščeno besedilo, 109/08, 39/11, 48/12 in 17/22), 114. in 115. člena Poslovnika državnega zbora (Uradni list RS, št. 92/07 – uradno prečiščeno besedilo, 105/10, 80/13, 38/17 in 46/20, 105/21 – odl. US, 111/21, 58/23 in 35/24) vlagamo spodaj podpisani poslanke in poslanci

**PREDLOG ZAKONA O DOPOLNITVI ZAKONA O PRIKRITIH VOJNIH GROBIŠČIH
IN POKOPU ŽRTEV**

ki vam ga pošiljamo v obravnavo in sprejem po skrajšanem postopku, na podlagi 142. člena Poslovnika Državnega zbora Republike Slovenije, saj gre za manjšo dopolnitev zakona.

Pri obravnavi predloga zakona v državnem zboru in pri delu njegovih teles bo v imenu predlagatelja sodeloval poslanec Jože Tanko.

Prilogi:

1. Predlog zakona o dopolnitvi Zakona o prikritih vojnih grobiščih in pokopu žrtev

2. Podpisi poslancev:

- Jelka Godec
- Anja Bah Žibert
- Franc Breznik
- Zvonko Černač
- mag. Karmen Furman
- Rado Gladek
- Alenka Helbl
- Andrej Hoivik
- Janez (Ivan) Janša
- Jožef Jelen
- Alenka Jeraj
- Franci Kepa
- Andrej Kosi
- Danijel Krivec
- Jožef Lenart
- Suzana Lep Šimenko
- Tomaž Lisec
- Žan Mahnič
- Zoran Mojškerc
- Bojan Podkrajšek
- Andrej Poglajen
- Franc Rosec
- Anton Šturbej
- Jože Tanko

PREDLOG ZAKONA O DOPOLNITVI ZAKONA O PRIKRITIH VOJNIH GROBIŠČIH IN POKOPU ŽRTEV

I. UVOD

1. Ocena stanja in razlogi za sprejetje zakona

Zakon o prikritih vojnih grobiščih in pokopu žrtev (v nadaljevanju: zakon) je bil v Uradnem listu Republike Slovenije objavljen 24. julija 2015 in je začel veljati 8. avgusta 2015. Namen omenjenega zakona je bil tehnično nadgraditi obstoječi Zakon o vojnih grobiščih. Po mnenju predlagatelja predmetne novele je bil omenjeni zakon neustrezen z vidika spoštovanja dostojanstva žrtev revolucionarnega nasilja ter v določenih delih pomanjkljiv.

Ministrstvo za obrambo je 31. marca 2025 pričelo s prenosom posmrtnih ostankov več kot 3.000 žrtev medvojne in povojne nasilja. Ti so bili doslej shranjeni v zabojnikih v garaži Komunale Kočevje, nedavno so bili začasno premeščeni v državno kostnico v Škofji Loki. Prikrto morišče Jama pod Macesnovo gorico, iz katerega so bili ostanki slovenskih žrtev povojne morije ekshumirani, ostaja eno najbolj pretresljivih mest množičnih pobojev v Sloveniji. Minister za obrambo mag. Borut Sajovic, ki je pristojen tudi za vojna grobišča, je na tiskovni konferenci dne 31. marca 2025 obvestil javnost o začetku prenosa. V izjavi za medije je poudaril, da so bili posmrtni ostanki do zdaj neprimerno shranjeni v kletnih prostorih Komunale Kočevje, medtem ko je bila kostnica v Škofji Loki zgrajena leta 2009 prav z namenom zagotavljanja dostojnega prostora za hrambo ostankov žrtev. Obenem je dodal, da je bila okolica kostnice urejena tako, da omogoča prižig sveč in spoštljivo spominjanje. Takšna hramba posmrtnih ostankov nekaj tisoč žrtev v plastičnih vrečah je sramotna, nepietetna in nespoštljivostljiva. Sramotno je tudi, da Slovenija teh nedolžnih žrtev ni sposobna pokopati niti 80 let po koncu 2. svetovne vojne, zaradi česar se zgražajo tudi v Evropski uniji.

Komisija Vlade Republike Slovenije za reševanje vprašanja prikritih grobišč (v nadaljevanju: Komisija), ki jo vodi Jože Dežman, se je na takšno potezo odzvala z ogorčenjem. Pri tem je opozorila, da so svojci žrtev in predstavniki katoliške cerkve že 29. novembra 2024 na srečanju s predsednico republike dr. Natašo Pirc Musar, ob prisotnosti ministra za obrambo, soglasno izrazili nasprotovanje začasni selitvi, dokler ne bo določena trajna lokacija pokopa. Po njihovem mnenju bi moral biti pokop urejen v Ljubljani kot glavnem mestu Republike Slovenije. Minister za obrambo je kasneje na 50. seji Komisije obljubil iskanje soglasja s svojci žrtev, a se je kljub temu odločil enostransko in odredil odvoz ekshumiranih posmrtnih ostankov. Prekršena obljuba ministra za obrambo je povzročila še dodatno bolečino svojcem teh nedolžno pobitih žrtev po koncu 2. svetovne vojne. Dana beseda najvišjih predstavnikov te aktualne vlade očitno ne velja prav nič. Komisija je tudi opozorila, da Vlada Republike Slovenije odklanja vsebinsko in argumentirano razpravo o končni lokaciji pokopa, kar omogoča politizacijo vprašanja ter vodi v nadaljnjo diskriminacijo in omalovaževanje žrtev. Člani Komisije so izrazili pričakovanje, da bodo v prihodnje predhodno obveščeni o vseh odločitvah v njihovi pristojnosti, če ne, pa naj jih Vlada Republike Slovenije razreši.

Predsednica republike dr. Nataša Pirc Musar je v govoru ob dnevu državnosti 24. junija 2024 poudarila, da je čas za dostojen pokop žrtev vojnega nasilja in povojnih pobojev, ki doslej niso imele pravice do groba. Komisija je v dopisu predsednici pozdravila njeno pobudo in upala na uspešno sodelovanje v duhu njenega govora in tudi pogovora s Pedrom Opeko, sinom staršev, ki so ušli povojni moriji.

Predsednik društva Združeni ob Lipi sprave dr. Janez Juhant je poudaril, da prenos v Škofjo Loko dejansko pomeni odlaganje dokončne rešitve za nedoločen čas, kar je v nasprotju s pravicami žrtev in njihovih svojcev. Ocenil je, da takšno ravnanje Republike Slovenije pomeni nespoštovanje demokratičnih stališč in mednarodnih konvencij, ki jih je Slovenija podpisala. Po njegovem mnenju je anonimen prenos brez dogovora s svojci zgolj način, kako se izogniti dokončni ureditvi problema. Predsednik Nove Slovenske zaveze dr. Matija Ogrin je opozoril, da se bojijo, da bo začasna hramba v Škofji Loki postala trajna in da se bo s tem zgodba končala, ne da bi se žrtve dostojno pokopalo v Ljubljani. Izrazil je dvom v iskrenost namer vlade in opozoril, da slovenska politika še vedno ni sposobna javno obsoditi zločinov revolucije, kar vodi v nadaljnjo delitev in pomikanje vprašanja dostojnega pokopa v ozadje.

V preteklosti smo že dokazali, da smo sposobni pietetno in dostojno pokopati žrtve ter jim zagotoviti temeljno človekovo pravico do groba. Pokopi 13-ih med vojno pomorjenih iz jame Žiglovica nad Ribnico (18. julija 2017), 150-ih po vojni pomorjenih ranjencev iz Škofovih zavodov (22. oktobra 2017) iz jam pri Konfinu nad Grčaricami in v nekaterih drugih primerih pričajo, da je mogoče kljub dolgotrajnemu zanikanju in prikrivanju izkazati pieteto in pomorjene žrtve dostojno pokopati v skladu s slovenskimi običaji in katoliško tradicijo. Če smo v teh in drugih primerih to zmogli, ni razloga, da tega ne bi zmogli tudi danes.

Evropski parlament je 8. julija 2025 sprejel Resolucijo Evropskega parlamenta z dne 8. julija 2025 o ohranjanju spomina na žrtve povojnega komunističnega obdobja v Sloveniji (2025/2575(RSP)). Resolucija je nadaljevanje peticije, ki jo je na pobudo poslanke Romane Tomc vložil dr. Mitja Ferenc, Evropski parlament pa jo je prvič obravnaval v februarja 2024. Ponovna obravnava peticije je bila januarja letos, ko je odbor za peticije sklenil, da pripravi resolucijo, ki je najmočnejši inštrument Evropskega parlamenta.

Evropski parlament z nedavno sprejeto Resolucijo:

1. meni, da bi moral biti spomin na zločine, ki so jih zagrešili totalitarni režimi, del kolektivnega spomina, ki oblikuje sodobno evropsko zgodovino; se zaveda zločinov, ki so jih zagrešili nacistični, fašistični in komunistični totalitarni režimi, ter vloge, ki so jo ti zločini imeli pri dožemanju zgodovine v Evropi;
2. poudarja, da bi bilo treba zgodovinska dejstva vključiti v izobraževalne programe in zgodovinske učbenike, da bodo mladi razumeli pomen demokracije in človekovih pravic;
3. podobno kot v svojih prejšnjih resolucijah o zgodovinskem spominu in človekovih pravicah ponovno obsoja vse oblike totalitarizma in avtoritarizma, vključno s komunizmom;
4. ponovno poudarja, da hudodelstva zoper človečnost ne zastarajo ter bi bilo treba vsa presojati in obravnavati po istih merilih; znova odločno obsoja

zgodovinski revizionizem in povečevanje nacističnih kolaborantov in drugih vojnih akterjev, odgovornih za grozodejstva med drugo svetovno vojno in po njej, vključno s trivializacijo zločinov nacističnih in fašističnih režimov ter njihovih zaveznikov, pa tudi dejanja kolaboracionističnih sil in jugoslovanskih komunističnih oblasti; ponovno poudarja pomen verodostojnega in vključujočega zgodovinskega spomina, ki priznava vse razsežnosti totalitarnega nasilja; poudarja moralno odgovornost za ohranjanje spomina na vse nedolžne žrtve totalitarnih in avtoritarnih režimov v duhu sprave, resnice in demokratičnih vrednot, hkrati pa zavrača vsakršno izkoriščanje zgodovine za pridobivanje političnih točk in poziva k nadaljnjemu akademskemu obravnavanju te kompleksne zapuščine;

5. poziva k ohranjanju spomina na vse nedolžne žrtve komunističnega režima v Sloveniji, od njegovega začetka do padca;

6. poudarja, kako pomembno je vztrajno prizadevanje, da bi v celoti razkrili zgodovinska dejstva, in nadaljevanje uradne preiskovalne misije za odkrivanje množičnih grobišč v Sloveniji, da bi dokumentirali in preverili zgodovinske dokaze o storjenih zločinih;

7. poudarja, da mnogi odgovorni za poveljne zločine niso odgovarjali za svoja dejanja;

8. meni, da je treba žrtve druge svetovne vojne in poveljnega maščevalnega nasilja jugoslovanske komunistične oblasti v Sloveniji ustrezno in dostojno pokopati; poziva slovenske oblasti, naj si še naprej z vsemi močmi prizadevajo, da bi zagotovile univerzalno pravico do pokopa, in naj ohranijo podpirne institucije, ki prispevajo k akademski in z dokazi podprti razlagi zgodovinskih dogodkov;

9. je seznanjen, da so države članice totalitarna grozodejstva obeležile s spomeniki; poziva slovenske oblasti, naj še naprej preiskujejo prikrita grobišča, opravijo dostojen pokop in postavijo spominska obeležja, ki bodo pomnik za prihodnje generacije;

10. ponavlja, da je 23. avgust uradni dan spomina na milijone žrtev totalitarnih režimov, imenovan tudi evropski dan spomina na žrtve vseh totalitarnih in avtoritarnih režimov;

11. poudarja, da je pomembno ohranяти spomin na zločine, ki so jih zagrešili totalitarni režimi, saj brez spomina ni mogoče doseči sprave; ponavlja, da je politika spomina v pristojnosti držav članic in torej ne spada na področje uporabe prava EU; spodbuja vse države članice, naj dejavno podprejo spominske projekte, ki spodbujajo spravo, ne pa delitve ali politične instrumentalizacije;

12. opozarja, da Komisija v okviru programa za državljane, enakost, pravice in vrednote zagotavlja financiranje za ukrepe, namenjene zgodovinskemu spominu, ter raziskovalne in izobraževalne projekte, ki preučujejo vzroke totalitarnih režimov, zlasti nacizma, pa tudi fašizma, stalinizma in komunizma, pa tudi za počastitev spomina na žrtve njihovih zločinov;

13. meni, da bi se bilo treba z nacionalnim dnem spomina v Sloveniji pokloniti žrtvam avtoritarnih in totalitarnih režimov, vključno s komunizmom, da bi se spoštovala zgodovinska pravičnost in prispevalo k spravi;

14. poziva Komisijo, naj nadaljuje program zgodovinskega spomina, pri čemer naj upošteva vse tragedije, in naj podpre projekte v Evropi, ki se ukvarjajo z zgodovino totalitarnih zločinov, spodbujajo ohranjanje spomina in prispevajo k spravi; ponovno poudarja, da totalitarni jugoslovanski komunistični režim ni zakrivil

zločinov samo v Sloveniji, temveč so bile njegove žrtve v vseh nekdanjih jugoslovanskih republikah in avtonomnih pokrajinah;

15. poziva k celovitemu pregledu arhivov jugoslovanskih tajnih služb, zlasti Kosa in Udbe;

16. poudarja, da bi bilo treba obsoditi vse totalitarne režime in da se njihovi simboli ne bi smeli povelečevati;

17. poziva Slovenijo in druge države članice, naj si prizadevajo za krepitev zgodovinskega spomina, medsebojnega razumevanja in sprave na podlagi resnice ter spoštovanja vseh žrtev totalitarnih režimov;

18. naroči svoji predsednici, naj to resolucijo posreduje Evropski komisiji, Svetu Evropske unije, slovenski vladi in parlamentu ter vladam in parlamentom držav članic.

2. Cilj, načela in poglobitve rešitve zakona

2. 1. Cilj

Glavni cilj predlagane dopolnitve Zakona o prikritih vojnih grobiščih in pokopu žrtev je ohranitev spomina na vse nedolžne žrtve komunističnega režima v Sloveniji, od njegovega začetka do padca, zato zaradi nedavne premestitve posmrtnih ostankov iz prikrita grobišča Jama pod Macesnovo gorico v državno kostnico v Škofji Loki zgolj v plastičnih vrečah, kar ne sledi standardu pietete in spoštljivosti, določa poseben prenos posmrtnih ostankov iz prikrita grobišča Jama pod Macesnovo gorico na pokopališče Žale v Mestni občini Ljubljana.

S tem bi tudi sledili namenu Resolucije Evropskega parlamenta z dne 8. julija 2025 o ohranjanju spomina na žrtve povojnega komunističnega obdobja v Sloveniji (2025/2575(RSP)).

2. 2. Načela

Temeljna načela se glede na zakon iz leta 2015 ne spreminjajo. Temeljno načelo predloga zakona tako sledi temeljnemu civilizacijskemu načelu, da ima vsak človek pravico do dostojnega pokopa, do groba in spomina.

2. 3. Poglobitna rešitev

Poglobitna rešitev dopolnitve Zakona o prikritih vojnih grobiščih in pokopu žrtev ureja izjemoma posebno ureditev za prenos posmrtnih ostankov iz prikrita grobišča Jama pod Macesnovo gorico. Za posmrtne ostanke, ki so bili najdeni v prikritem grobišču Jama pod Macesnovo Gorico, se tako določi poseben postopek pokopa, ki sledi načelu pietete in trajnega spomina na žrtve. Posmrtni ostanki žrtev iz prikrita grobišča Jama pod Macesnovo gorico, ki so trenutno shranjeni v državni kostnici Lipice pri Škofji Loki, se pietetno in trajno pokopljejo na pokopališče Žale v Mestni občini Ljubljana

Predlog zakona določa tudi rok za prenos posmrtnih ostankov iz prikritega grobišča Jama pod Macesno gorico.

3. Ocena finančnih posledic za državni proračun in druga javno finančna sredstva

3. 1. Ocena finančnih posledic za državni proračun in druga javna finančna sredstva

Predlog dopolnitve zakona nima neposrednih posledic na državni proračun.

Predlog dopolnitve zakona nima neposrednih posledic na druga javnofinančna sredstva.

Za izvajanje zakona niso potrebna dodatna finančna sredstva oziroma so že zagotovljena v proračunu pod postavko v okviru Ministrstva za obrambo, Direktoratu za vojne veterane in vojaško dediščino.

3. 2. Navedba, da so sredstva za izvajanje zakona v državnem proračunu zagotovljena, če predlog zakona predvideva porabo proračunskih sredstev v obdobju, za katero je bil državni proračun že sprejet

Zakon ne predvideva porabe dodatnih proračunskih sredstev.

4. Prikaz ureditve v drugih pravnih sistemih in prilagojenost ureditve pravu EU

Evropski parlament je dne 8. julija 2025 sprejel Resolucijo Evropskega parlamenta z dne 8. julija 2025 o ohranjanju spomina na žrtve povojnega komunističnega obdobja v Sloveniji (2025/2575(RSP)).

Vsebina Zakona o spremembah Zakona o prikritih vojnih grobiščih in pokopu žrtev sicer ni predmet urejanja na ravni EU. Posamezne evropske države imajo področje vojnih grobišč v svoji notranji zakonodaji urejene različno. V večini primerov je to področje urejeno s posebnimi zakoni (Italija, Nemčija, Estonija), nekatere države pa so status vojnih grobišč uredile tudi z resolucijami ali z meddržavnimi pogodbami (Litva, Latvija).

V primerjalnem prikazu so prikazane ureditve področja vojnih grobišč v treh državah: v Italiji, Nemčiji in Estoniji.

Italija

Varstvo posmrtnih ostankov italijanskih vojakov, ki so umrli zaradi vojne med 24. majem 1915 in 31. oktobrom 1920, je urejeno z zakonom, ki je bil sprejet leta 1931. Njihovi posmrtni ostanki se bodo trajno hranili na pokopališčih in v kostnicah. Po drugi svetovni vojni je bil sprejet zakon, ki je dopolnil že veljavnega, in sicer Čast padlim v vojni (Onoranze ai Caduti in guerra, LEGGE 9 gennaio 1951, n. 204). Zakon je dodatno opredelil obveznosti v zvezi z varstvom grobišč, in sicer obveznost popisa, začasnega in naknadnega dokončnega pokopa trupel.

Leta 2010 je bil sprejet nov zakon, in sicer Vojaški zakonik (Codice dell'ordinamento militare, Decreto Legislativo 15 marzo 2010, n. 66). Zakonik opredeljuje med drugim tudi varstvo vojnih grobišč, na katerih so pokopani italijanski vojaki (tako doma kot v tujini), in sicer v členih od 265 do 277 ter 567.

Vojna grobišča so pokopališča, kostnice in spomeniki. So državna lastnina. Varstvo grobišč žrtev vojne zagotavlja ministrstvo za obrambo, v okviru katerega deluje Komisariat za čast padlim (Commissariato generale per le onoranze ai Caduti). Za vodenje je pooblaščen visok vladni komisar.

Komisar je pristojen za obveznosti v zvezi z varstvom grobišč (267. člen Vojaškega zakonika):

- a) italijanskih vojakov, ki so umrli zaradi vojne med 24. majem 1915 in 31. oktobrom 1920;
- b) italijanskih vojakov in vpoklicanih, umrlih zaradi vojne od 10. junija 1940 do 15. aprila 1946 bodisi v domovini ali zunaj nje, vendar pod pogojem, da je bilo za vpoklicane ob dodelitvi vojne pokojnine njihovim družinskim članom ugotovljeno, da so umrli v vojni;
- c) vojakov in civilistov, umrlih po 10. juniju 1940 v ujetništvu ali internaciji;
- d) partizanov in domoljubov, umrlih po 8. septembru 1943 v osvobodilnem boju;
- e) vseh civilistov, umrlih po 8. septembru 1943 kot talci ali zaradi represalij;
- f) trgovskih mornarjev, umrlih zaradi vojne v obdobju od 10. junija 1940 do 15. aprila 1946;
- g) vojakov in civilistov, umrlih zaradi dogodkov med vojno v nekdanjih italijanskih kolonijah v Afriki, v italijansko-turški vojni in v španski državljanski vojni;
- h) vojakov in civilistov, umrlih med vojnami za neodvisnost (združevanje Italije) po 4. marcu 1848;
- i) vojakov in civilistov, umrlih v mirovnih misijah; j) vojakov, umrlih v vojni v času italijanske socialne republike;
- k) vojakov (začasen pokop), ki so se vojskovali v okviru tujih oboroženih sil med drugo svetovno vojno in so umrli v Italiji;
- l) sovražnikovih vojakov v smislu določil Ženevske konvencije.

Skrb za grobove za zgoraj omenjene kategorije umrlih oseb (od a do i in k) je obveznost države le v primeru, če za grobove niso poskrbeli svojci umrlih (ali pa da ne poskrbijo, čeprav jim komisar lahko dodeli določena sredstva v ta namen sporazumno z ministrstvom za gospodarstvo in finance) (267. člen Vojaškega zakonika).

Komisar lahko odredi ukinitve tistih vojnih pokopališč ali oddelkov, ki zaradi svojega položaja, tehničnih in drugih razlogov ne nudijo možnosti za trajno ureditev. Posmrtni ostanki pokopanih na ukinjenih pokopališčih se prenesejo v druge kostnice in za to posebej urejene kraje (272. člen Vojaškega zakonika).

Posmrtni ostanki, katerih dokončen pokop je oskrbela država, lahko zainteresirane stranke zahtevajo na podlagi skupne zahteve in pokritja stroškov.

Ureditev pokopov tujini je praviloma zaupana organizacijam s tega ozemlja.

Država začasno in dokončno urejena vojna grobišča dodeli v trajno vzdrževanje in varstvo občinam, kjer so grobišča. Za vzdrževanje država občinam zagotavlja celotno ali

delno povračilo stroškov. Občine morajo skrbeti tudi za varstvo vojnih grobov na civilnih pokopališčih in za to lahko dobijo od države denarno pomoč. Zakon določa, da se znesek, ki ga dobijo občine v te namene, določi na predlog komisarja, odobri ga ministrstvo za obrambo v dogovoru z ministrstvi za gospodarstvo, finance in notranje zadeve (271. člen Vojaškega zakonika).

Sredstva za varstvo vojnih grobišč, vključno s sredstvi za delovanje komisarja za čast padlim v vojni, se zagotovijo iz državnega proračuna oz. iz dela proračuna ministrstva za obrambo (567. člen Vojaškega zakonika).

Nemčija

Nemčija je problematiko vojnih grobov uredila z zveznim Zakonom o grobovih (Gesetz über die Erhaltung der Gräber der Opfer von Krieg und Gewaltherrschaft, Gräbergesetz — GräbG), zvezne dežele pa so za njegovo izvedbo sprejele še svoje zakone in v njih natančneje opredelile svoje pristojnosti in organe.

Zakon se nanaša na žrtve vojne in diktatur. Namen zakona je ohranjanje spomina na žrtve in spomina bodočih generacij, kakšne grozne posledice imata lahko vojna in diktatura.

Iz zakona izhaja temeljna pravica mrtvih do počitka in s tem do trajnega obstoja groba. Lastniki zemljišč morajo dopustiti obstoj groba in omogočiti dostop do njega. Zato lahko dobijo odškodnino, v določenih primerih pa je možna tudi razlastitev.

Dolžnost zveznih dežel je, da ugotovijo oz. popišejo vojne grobove na svojem ozemlju in o njih vodijo sezname. Dežele morajo skrbeti, da se grobovi na njihovem ozemlju ohranijo, uredijo oz. postavijo, vzdržujejo in negujejo. Te naloge so dežele prenesle na občine. Podzakonski predpis še določa, da mora biti vsak vojni grob dostojno zadnje počivališče. Grobovi naj bodo po možnosti na pokopališčih, ki naj bodo dostojno, preprosto in enovito oblikovana.

Prestavitev ali izkop groba je dovoljen po predhodnem dovoljenju pristojnega deželnega organa (npr. notranjega ministrstva). Mrtvi se pokopavajo v skupinski grob na vojaška grobišča. Dovoljenje se izda, zlasti če gre za raztresena posamezna grobišča (6. člen GräbG).

V Nemčiji se še danes odkrivajo nova grobišča, gre lahko za posamične ali množične grobove. V obeh primerih jih lokalne oblasti prekopljejo na najbližje vojaško pokopališče. Stroške pokrijejo dežele, ki pa jim zveza iz zveznega proračuna daje letne pavšale. Če se v posamezni deželi na novo odkrije vsaj 500 dodatnih žrtev, se pavšal primerno zviša. Zakon še določa, da se na novo najdeni posmrtni ostanki praviloma pokopljejo v skupinski grob (povzeto po GräbG in po odgovoru Zveznega ministrstva za družino). Kostnice niso nikjer omenjene.

Glede identifikacije zakon določa, da se lahko odredi odprtje groba. To pa je mogoče le, če identifikacije ni mogoče opraviti na drug način in če je z veliko verjetnostjo pričakovati ugotovitev istovetnosti. Pred tem poda mnenje nemška organizacija za obveščanje bližnjih sorodnikov nekdanjega Wehrmachta (WASt). Kdor ima neupravičeno v posesti

razne dokumente (npr. popise padlih, vojaške knjižice) ali stvari, ki bi lahko pripomogle k identifikaciji, jih mora izročiti WAST.

Podzakonski predpis še določa, da se mora pred prestavitvijo groba ali identifikacijo neznane žrtve dobiti mnenje upravitelja pokopališča (Friedhofsträger) in obvestiti javnost.

Identiteta umrlih se sicer poskuša ugotoviti, kar pa je težko. V primeru vojakov in vojnih ujetnikov je to v sodelovanju z WAST lažje, zlasti če se najde identifikacijska značka (značka, ki vsebuje podatek o enoti in številki vojaka) ali kakšni drugi predmeti (pisma, dokumenti), ki jih je umrli imel pri sebi. V številnih primerih pa identifikacija ni mogoča. DNA-testi se ne opravljajo.

V zvezi s financiranjem zakon določa, kaj plača zveza po GbG: odškodnine v primeru zmanjšane rabe nepremičnine, prekope (s tem je mišljen prenos groba), identifikacijo, stroške za določanje vojnih grobov in vzdrževanje njihovih seznamov. Izrecno je tudi določeno, česa zveza ne plača - med tem je tudi postavljanje ali vzdrževanje spomenikov, spominskih dvoran itd. Po podatkih omenjenega zveznega ministrstva zveza pokrije le stroške enostavnih lesenih križev. Če so na pokopališčih spomeniki, jih vzdržujejo občine ali cerkvene skupnosti.

V zvezi z vojnimi grobovi je treba v Nemčiji omeniti organizacijo Volksbund Deutsche Kriegsgräberfürsorge (v nad.: Volksbund). Gre za humanitarno društvo, ki ga je nemška vlada pooblastila predvsem za skrb za grobove padlih vojakov v tujini, vendar opravlja tudi svetovanja in druge naloge v Nemčiji, saj svetuje nemškim občinam pri vzdrževanju in skrbi za vojne grobove. Organizacija sodeluje z WAST in z Rdečim križem. Imajo posebno službo, ki se ukvarja z odkopavanjem grobov in prekopom na skupna pokopališča po Evropi in v Nemčiji (gre za okoli 45.000 ekshumacij letno). Iz gradiva, ki ga je Volksbund pripravil kot učni pripomoček za šole, izhaja, da je še 60 in več let po vojni še vedno aktualna temeljna naloga Volksbunda: iskanje žrtev, njihova identifikacija in prekop na centralna skupna pokopališča. Medtem ko gre v t. i. starih nemških deželah bolj za skrb za obstoječe grobove (financirano iz javnih sredstev), gre v novih deželah še za iskanje, prekopavanje in identifikacijo. Pri identifikaciji se zanašajo predvsem na identifikacijsko značko vojakov (gl. zgoraj), ki so jo praviloma nosili okoli vratu. Identiteta se ugotovi s pomočjo WAST. O vsaki najdeni žrtvi Volksbund pripravi poseben zapisnik (t. i. Umbettungskladde), v katerem se navedejo kraj najdbe, velikost telesa (dolžina kosti rok in nog, velikost čevljev), morebitni zaceljeni zlomi kosti, značilnosti zobovja, ocenjena starost žrtve in najdeni predmeti. Za identifikacijo so pomembni npr. poročni prstani, ure, orožje, gumbi uniforme in morebitne fotografije in dokumenti, če seveda niso že prepereli. Iz poškodb se pogosto vidi, ali je šlo za usmrtitev, kaznovanje dezerterja itd.

Če žrtev nima identifikacijske značke, je identifikacija po tolikem času komaj še možna, npr. če bližnji sorodniki lahko dajo podatke o zaceljenih zlomih, značilnostih zobovja itd. Takoj po vojni so bile pomembne fotografije, beležnice in dokumenti, ki so jih umrli imeli pri sebi, zdaj pa to praktično ni več uporabno. Tudi po podatkih Volksbunda je identifikacija z DNA sicer teoretično možna, ampak zaradi velikega števila žrtev preveč zamotana in predraga (povzeto po gradivu: Projektmöglichkeiten auf Kriegsgräberstätten).

Pristojnost: na zveznem nivoju sodi zakon v pristojnost Zveznega ministrstva za družino, starejše, ženske in mladino (Bundesministerium für Familie, Senioren, Frauen und Jugend), izvedba na deželni ravni pa je v pristojnosti notranjih ministrstev (npr. Brandenburg, Mecklenburg-Vorpommern) ali Ministrstva za socialne zadeve in varstvo potrošnikov (npr. Saška). Občine so odgovorne za ugotavljanje oz. določanje in vzdrževanje grobov, vodenje seznamov in dajanje informacij o vojnih grobovih. Notranje ministrstvo ali deželna direkcija (Landesdirektion, npr. na Saškem) pa za določanje in izplačevanje odškodnin za zemljišča, izdajanje soglasij za prekope in identifikacijo žrtev.

Estonija

Estonija je vprašanje vojnih grobov uredila leta 2007 z Zakonom o varstvu vojnih grobov (Protection of War Graves Act). Iz uvoda zakona je razvidno, da je pri tem izhajala iz načela varovanja, spoštovanja in dostojanstvenega ravnanja s posmrtnimi ostanki ljudi, ki so umrli zaradi posledic vojne na ozemlju Estonije, ter iz spoznanja, da je pokopavanje oseb, ki so umrle zaradi vojne, na neprimernih mestih v nasprotju z evropsko kulturo in v nasprotju s tradicijo spoštovanja spomina na umrle in spoštovanja njihovih posmrtnih ostankov. Pri tem se Estonija zaveda svojih mednarodnih obveznosti, ki izhajajo iz Dodatnega protokola k Ženevskim konvencijam z dne 12. avgusta 1949 o zaščiti žrtev mednarodnih oboroženih spopadov (Protokol I).

Zakon uvodoma določa, kdo je žrtev vojne, v nadaljevanju pa ureja pravno varstvo in ohranjanje vojnih grobov v Estoniji, javni dostop do njih, postopek označevanja, pogoje in postopek za prekop na pokopališča itd.

Vojna grobišča morajo biti označena. Lastnik zemljišča mora poskrbeti za ohranjanje groba in za njegovo označitev. Evidenco vojnih grobov vodi Ministrstvo za obrambo. Lastnik nepremičnine mora v 3 mesecih ministrstvo obvestiti o vojnem grobišču na svojem zemljišču kakor tudi o grobu, za katerega se utemeljeno domneva, da gre za vojno grobišče, in sicer takoj po njegovem odkritju. V enem letu po uveljavitvi zakona ali takoj po odkritju vojnega grobišča ali pridobitvi take nove informacije mora vsakdo, ki ima o tem podatke, obvestiti ministrstvo.

Preden ministrstvo vpiše vojno grobišče na seznam, ki ga vodi, Komisija za vojne grobove poda mnenje o tem, ali je treba posmrtno ostanke prenesti oz. ponovno pokopati. Ko je grob vnesen v seznam, ministrstvo v 30 dneh izda posebno obvestilo (t. i. protection obligation notice) kot informativni dokument lastniku ali posestniku zemljišča o omejitvah, ki so potrebne zaradi posebnega varstvenega režima grobišča. V določenih primerih (večje omejitve rabe zemljišča) je na zahtevo lastnika zemljišča možna tudi razlastitev.

Vojni grobovi se označijo tako, da je vidna njihova lokacija v naravi in da sta zagotovljeni spoštovanje in dostojanstveno ravnanje s posmrtnimi ostanki žrtev vojne. Kjer se da, se imena pokopanih oseb označijo. Za označevanje in vzdrževanje grobov skrbi Ministrstvo za obrambo, ki za to lahko pooblasti drugo pravno osebo, ki potem skrbi za ohranjanje, obnovo in vzdrževanje vojnih grobov na javnih in vojaških pokopališčih.

Zakon posveča posebno pozornost (tretje poglavje) prekopu posmrtnih ostankov. Določeno je, da se posmrtni ostanki prekopljejo, če so na neprimernem kraju. Kot taki

zlasti veljajo parki, druge zelene površine in objekti znotraj gosto naseljenih območij, če so zunaj pokopališč, kakor tudi kraji, na katerih se organizirajo množične prireditve, ali kjer so zgradbe, ki niso v zvezi z grobovi. Kot neprimerne zakon določa tudi druge lokacije, ki ne omogočajo spoštljivega obravnavanja vojnega grobišča. O neprimernosti kraja odloča Komisija za vojne grobove, na podlagi njenega mnenja pa Ministrstvo odloči, kateri posmrtni ostanki se bodo prekopali in na katero pokopališče.

Po odločitvi vlade pa se lahko posmrtni ostanki prekopljejo tudi takrat, ko so sicer na primernem kraju, a je to iz drugega razloga v javnem interesu. Zakon kot primere javnega interesa navaja gradnje ali širitve gradenj v neposredni bližini grobišča, njegovo ogrožanje zaradi naravnih dejavnikov, razloge varovanja zdravja ali varnostne razloge. Ne glede na to, ali gre za odločitev ministrstva ali za odločitev vlade, se prekop opravi čim prej, stroške pa nosi ministrstvo za obrambo, ki prekop tudi organizira ali pa za to pooblasti koga drugega. Podrobnejše zahteve določi predpis ministrstva.

Pokop se opravi na primerno pokopališče. Pri tem se, če se da, upoštevajo pogrebni običaji religije ali kulture umrlih, ves čas pa je treba zagotavljati dostojanstvo umrlih. Komisija za vojne grobove po potrebi ministrstvu poda predlog za označitev groba, postavitve spomenika ali spominske plošče. Nagrobni spomeniki ali druge označbe (nagrobne plošče ali križi) se prenesejo na novo lokacijo, na predlog komisije lahko ministrstvo odloči drugače (prilagoditev nagrobnega spomenika ali postavitve novega). Gradbeno dovoljenje ali soglasje lokalnih vlad nista potrebni, prav tako ne dovoljenje zdravstvenih oblasti, kadar gre za prekop oseb, umrlih med prvo in drugo svetovno vojno. Zakon v določeni meri omejuje tudi pravice lastnikov nepremičnin, na katere se bodo prekopali posmrtni ostanki in prenesli spomeniki.

Oseba, ki prekop opravi, mora o tem pripraviti poročilo.

Zakon določa, da Ministrstvo za obrambo lahko odloči, da se opravita izkop (ekshumacija) in identifikacija posmrtnih ostankov neznanih oseb, kadar se utemeljeno sklepa, da gre v primeru groba za vojno grobišče, vendar se obstoja posmrtnih ostankov, njihovega števila ali njihove identitete ne da ugotoviti na noben drug način.

Če se ugotovi, da gre za vojno grobišče, se prekop opravi po postopku, kot je opisan zgoraj (gl. neprimeren kraj ali javni interes). O tem ministrstvo po možnosti obvesti sorodnike identificiranih in organe drugih držav. Če to zahtevajo, se posmrtni ostanki lahko izročijo sorodnikom.

Vsi, ki imajo dokumente ali stvari, ki bi lahko olajšali identifikacijo, so dolžni, da jih dajo na razpolago obrambnemu ministrstvu. Kasneje se vrnejo lastniku.

Kot je razvidno iz zakona, je za zadeve vojnih grobišč v Estoniji pristojno Ministrstvo za obrambo. Svetuje mu Komisija za vojne grobove, ki je sestavljena iz 7 članov, ki jih imenujejo različna ministrstva (notranje, zunanje, pravosodno in kulturno), Estonsko združenje za vojne grobove, dva člana pa imenuje minister za obrambo. Naloga komisije je predvsem, da svetuje ministru o prekopih oseb na neprimernih mestih, prenosu spomenikov, potrebni identifikaciji itd. Zakon je še določil, da mora komisija v enem letu po uveljavitvi zakona za vse znane vojne grobove podati oceno o primernosti njihove

lokacije, potrebi po identifikaciji pokopanih in pripraviti predloge za prekop žrtev in prenos spomenikov.

Prilagojenost predlagane ureditve pravu EU

Predlog zakona ni predmet usklajevanja s pravnim redom EU.

5. Druge posledice, ki jih bo imelo sprejetje zakona

Sprejetje zakona ne bo imelo posledic za druga področja.

6. Razlog za sprejem zakona po skrajšanem postopku

Predlagamo, da se Predlog Zakona o dopolnitvi zakona o prikritih vojnih grobiščih in pokopu žrtev obravnava na podlagi 142. člena Poslovnika Državnega zbora Republike Slovenije, saj gre za manj zahtevno dopolnitev zakona, ki sledi temeljnemu civilizacijskemu načelu, da ima vsak človek pravico do dostojnega pokopa, do groba in spomina ter namenu Resolucije Evropskega parlamenta z dne 8. julija 2025 o ohranjanju spomina na žrtve povojnega komunističnega obdobja v Sloveniji (2025/2575(RSP)).

II. BESEDILO ČLENOV

1. člen

V Zakonu o prikritih vojnih grobiščih in pokopu žrtev (Uradni list RS, št. 55/15 in 92/21) se za 11. členom doda nov 11.a člen, ki se glasi:

»11.a člen

(Posebna ureditev prenosa posmrtnih ostankov iz prikritega grobišča Jama pod Macesnovo gorico)

(1) Ne glede na določbo 11. člena tega zakona se za posmrtno ostanke, ki so bili najdeni v prikritem grobišču Jama pod Macesnovo Gorico, določi poseben postopek pokopa, ki sledi načelu pietete in trajnega spomina na žrtve.

(2) Posmrtni ostanki žrtev iz prikritega grobišča Jama pod Macesnovo gorico, ki so trenutno shranjeni v državni kostnici Lipice pri Škofji Loki, se pietetno in trajno pokopljejo na pokopališče Žale v Mestni občini Ljubljana.

(3) Pristojno ministrstvo v sodelovanju s Komisijo Vlade Republike Slovenije za reševanje vprašanja prikritih grobišč zagotovi vse potrebne pogoje za pieteten prenos in pokop posmrtnih ostankov.«

2. člen

(Rok za prenos posmrtnih ostankov žrtev iz prikritega grobišča Jama pod Macesnovo gorico)

Pieteten in trajni pokop posmrtnih ostankov iz prikritega grobišča Jama pod Macesnovo gorico na pokopališču Žale v Mestni občini Ljubljana se izvede v roku treh mesecev po uveljavitvi tega zakona.

3. člen

(uveljavitev zakona)

Ta zakon začne veljati petnajsti dan po objavi v Uradnem listu Republike Slovenije.

III. OBRAZLOŽITEV ČLENOV

K 1. ČLENU

V 1. členu predlagamo posebno ureditev prenosa posmrtnih ostankov iz prikritega grobišča Jama pod Macesново gorico. In sicer tako, da se ne glede na določbo 11. člena, ki ureja izvedbo pokopa, za posmrtno ostanke, ki so bili najdeni v prikritem grobišču Jama pod Macesново Gorico, določi poseben postopek pokopa, ki sledi načelu pietete in trajnega spomina na žrtve. Predlagamo, da se posmrtni ostanki žrtev iz prikritega grobišča Jama pod Macesново gorico, ki so trenutno shranjeni v državni kostnici Lipice pri Škofji Loki, se pietetno in trajno pokopljejo na pokopališče Žale v Mestni občini Ljubljana. Pristojno ministrstvo po Zakonu o prikritih vojnih grobiščih in pokopu žrtev v sodelovanju s Komisijo Vlade Republike Slovenije za reševanje vprašanja prikritih grobišč zagotovi vse potrebne pogoje za pieteten prenos in pokop posmrtnih ostankov.

K 2. ČLENU

Z omenjenim členom predlagamo rok za prenos posmrtnih ostankov žrtev iz prikritega grobišča Jama pod Macesново gorico. Pieteten in trajni pokop posmrtnih ostankov iz prikritega grobišča Jama pod Macesново gorico na pokopališču Žale v Mestni občini Ljubljana se izvede v roku treh mesecev po uveljavitvi tega zakona.

K 3. ČLENU

Gre za splošno uveljavitveno določbo zakona.

IV. BESEDILO ČLENA, KI SE SPREMINJA

/